

המאבק על עתיד ההתיישבות בישראל

מאת האלוף (מיל') גרשון הכהן

מבט מבס"א מס' 1,888, 17 בינואר 2021

תקציר: תוך אימוץ סוחר של הגיון כלכלת שוק, רשות מקרקעי ישראל חוסמת למעשה את התפתחות ההתיישבות היהודית והאחיזה היהודית במרחבי הארץ שמעבר לריכוז הצפוף בערי רצועת החוף.

שתי סוגיות במחלוקת המונחות על סדר היום של מפעל ההתיישבות הציוני מהוות מפתח לעתיד מדינת ישראל: זהות המנכ"ל הבא של רשות מקרקעי ישראל (רמ"י), והעימות המסוים בהנהלת תנועת ההתיישבות אמנה סביב מעמדו של המנכ"ל זאב חבר (זמביש). לא במקרה, בהתיישבות ביו"ש ובהתיישבות העובדת פועלים יחד למנוע את מינוי מועמדו של שר השיכון ליצמן, ינקי קוינט, ומבקשים למנות את פנחס ולרשטיין. אלה וגם אלה עוקבים בחרדה אחר קשיי ההתפתחות ההולכים ומעמיקים של ההתיישבות הכפרית ברחבי ישראל.

הנתונים הבאים מסגירים את המניע: בכל יישובי המועצה האזורית עמק יזרעאל, צמיחת האוכלוסייה השנה הסתכמה בלא יותר מ-1.25 אחוזים. זו הקפאת בנייה מלאה כמעט, שאינה נובעת מלחץ בינלאומי אלא ממדיניות הקצאת הקרקע וקביעת מחירה המאמיר על-ידי רמ"י בכפיפות למדיניות מכרזים פתוחה לתחרות. בבית-לחם הגלילית לדוגמה, מציעים מגרשים לבני היישוב - רבע דונם במחיר התחלתי של מיליון שקל. חמש דקות נסיעה משם, בכפרים הבדואים בית זרזיר וכעביה, מציעה רמ"י מגרשים גדולים יותר בפחות מעשירית המחיר. המחיר הגבוה למגרש ביישובים היהודיים הרחק מהישג ידם של זוגות צעירים. גני ילדים נסגרים, היישובים הופכים בהדרגה לבתי אבות.

הערכת השמאות של רמ"י נקבעת כמובן גם לפי המחיר הסופי שנמכרו בו המגרשים במכרזים קודמים. המחיר הגבוה ביישובים היהודיים מבטא לא רק את ערכם הממשי בשוק הנדל"ן, אלא גם את ההיצע המוגבל למגרשים לבניה ביישובים יהודיים למול הביקוש הגבוה. כך מדיניות שיווק הקרקע של רמ"י מצמצמת למעשה את התפתחות המרחב הכפרי בהתיישבות היהודית ודוחפת את האוכלוסייה היהודית להצטופף במגדלי הערים. תוך אימוץ סוחר של הגיון כלכלת שוק חופשי חוסמת למעשה רמ"י את התפתחות היישובים הכפריים היהודיים, ולא רק במרכז הארץ אלא גם בגליל ובנגב.

ראש מועצת עמק הירדן עידן גרינבאום ציטט לאחרונה משפט ששמע מינקי קוינט במשא ומתן על עתידו של קיבוץ האון: "התפקיד שלי הוא לא לבנות יישובים ולא

להגשים את מטרת ההתיישבות. התפקיד שלי הוא למכור את קרקעות המדינה, לכל המרבה במחיר". גרינבאום סיכם: "מבחינתו הציונות מתה, קוינט הוא סוחר קרקעות". כלומר, המאבק על ראשות רמ"י הוא מאבק על עתיד ההתיישבות ועל האחיזה היהודית במרחבי הארץ שמעבר לריכוז הצפוף בערי רצועת החוף.

בהיבט הזה יישובי יש"ע נמצאים במקום טוב בהרבה. לשם השוואה נתבונן בהבדל בין היישוב נמרוד בגולן ליישוב הצעיר יחסית קידה שבבנימין. שניהם עלו על הקרקע בשנת 1999 אך בשל חסמים נוהליים של מדינת ישראל היישוב נמרוד מונה עד היום לא יותר משש משפחות. לעומתו מונה היישוב קידה כשמונים משפחות. ההבדל נובע במידה רבה מכך שאת קידה פיתחה תנועת אמנה, ובמרחבי יו"ש נהנים עדיין מחרות יחסית מחוקי התכנון והבניה של מדינת ישראל.

ואכן, עם הפרטת המדינה ודעיכת תנועות ההתיישבות נותרה אמנה בראשות זמביש הכוח המאורגן האחרון לפעולה בתחום ההתיישבות כהתארגנות שאינה למטרות רווח עסקי. היא מחויבת כמובן להתנהל בתשומת לב לאילוצים כלכליים, מה שהיא אכן עושה. אך תכלית פעילותה וקיומה אינו הרווח העסקי אלא בניין הארץ וירושתה.

ביהודה ושומרון ובבקעת הירדן מתנהלת מערכה כבדה בין היהודים לבין הפלסטינים על השליטה במרחב הפתוח. מגמות ההשתלטות הפלסטינית באמצעות בניה למגורים, פריצת דרכים והכשרת קרקע חקלאית מוכוונות ונתמכות ישירות בידי הרשות הפלסטינית ובסיוע כספי ממוקד של האיחוד האירופי. מבחינתם זהו מאבק לאומי, התמסרות לתכלית שמעבר לשיקולי תועלת כלכלית. כזו הייתה מגמת ההתיישבות הציונית מראשית פעולתה עד שהתמסרה לרעיונות חדשים של כלכלת שוק חופשי. כזו היא גם המגמה הנקוטה כיום ביישובי יו"ש, למעט בודדים כאפרת ונווה-דניאל, שמסוגלים כבר לפעול לפי ההגיון הכלכלי של השוק החופשי. ביהודה ושומרון עדיין נדרשת כבעבר יוזמה ותמיכה מלווה של גוף מיישב חלוצי שפעולתו מוכוונת ייעוד לאומי.

המאבק על ניהול אמנה הוא אפוא מאבק על ההכרה בחיוניותו הנמשכת של מאמץ התיישבותי בהגיון התארגנות חלוצי. אם ידם של דורשי "הניהול המקצועי" באמנה תהיה על העליונה, יחוסל הגוף הארגוני האחרון שמסוגל להמשיך לפעול גם בימינו אלה לפיתוח ההתיישבות במדינת ישראל.

המאמר התפרסם במקור ראשון ב-18.12.2020.

* אלוף (מיל') גרשון הכהן הוא עמית מחקר בכיר במרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים. שירת בצה"ל במשך ארבעים ושתיים שנים. פיקד על חיילים בקרבות מול מצרים וסוריה. לשעבר מפקד גיס ומפקד המכללות הצבאיות.